

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Визначено поняття "державна освітня політика". Розроблено конструктивні та реальні пропозиції щодо оновлення й розвитку системи вітчизняної освіти. Обґрунтовано етапи соціальної державної освітньої політики.

A concept is certain "state educational policy". Structural and real suggestions are developed in relation to the update and development of the system of domestic education. The stages of social state educational policy are grounded.

Ключові слова: державна реформа, державне управління, інтеграція, освітня політика, теоретичні основи, формування.

ВСТУП

Ефективна діяльність органів виконавчої влади є запорукою й необхідною передумовою становлення високорозвинутої держави, вирішення нагальних економічних, соціальних, освітніх проблем. У зв'язку з цим особливої ваги набуває наукове осмислення фундаментальних теоретико-методологічних досліджень проблематики державного управління. Потреба в здійсненні глибоких реформаційних перетворень у галузі вищої освіти в умовах її інтеграції до європейського освітнього простору вимагають чітко розуміти підходи до теоретико-методологічного узагальнення формування та ефективного втілення в життя концептуальних засад державної освітньої політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми теорії і практики державного управління та його зв'язку з державною політикою аналізуються в роботах таких українських і російських дослідників, як Г.В. Атаманчук, В.Б. Авер'янов, В.Д. Бабкін, В.М. Бебик, М.Ф. Головатий, С.Д. Дубенко, О.Ю. Оболенський, А.А. Деггяров, В.М. Князев, А.Ф. Мельник, І.Ф. Надольний, Н.Р. Нижник, В.А. Ребкало, В.А. Скуратівський, В. Тертичка, В.В. Цветков, В.М. Шаповал та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— визначити поняття "державна освітня політика";
— розробити конструктивні та реальні пропозиції щодо оновлення й розвитку системи вітчизняної освіти;
— обґрунтувати етапи соціальної державної освітньої політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналіз основних теоретичних джерел історико-філософської, політологічної, соціологічної наукової думки має важливе значення для обґрунтування теоретичної і методологічної основи досліджуваної проблеми, визначення логіки пізнання змісту й необхідних умов розробки концептуальних засад становлення й здійснення державного управління вищою освітою в Україні.

Останнім часом з'явилися узагальнюючі роботи [9, с. 112; 5, с. 133; 6, с. 11], в яких з позицій системного підходу осмислюється та інтерпретується категоріально-політологічна основа нової дослідницької парадигми аналізу державної політики. Зокрема, ґрунтовно розглядаються теоретичні та оцінювальні підходи до державної політики, її зміст, цілі, структурна визначеність, а також прикладні аспекти її реалізації в Канаді, США та ряді європейських країн.

Аналіз цих досліджень дає можливість для реалізації обґрунтованої методології вивчення гносеологічних та онтологічних аспектів державного управління. Як свідчать ці дослідження, важливою передумовою ефективного управління є розробка науково обґрунтованої моделі державної політики, котра відповідає новим конкретно-історичним реаліям. У працях обґрунтовано концептуальні засади державної політики як системи теоретично розроблених і законодавче закріплених загальних принципів і пріоритетів управління державою, що фіксують стратегічні напрями економічної, соціальної, національної, гуманітарної та іншої політики України на найближчі роки й подальшу перспективу.

Актуальний матеріал щодо основних теоретичних засад науки державного управління подається в роботі В.Я.Малиновського [8, с. 65]. Основи управлінської науки — історія та теорія державного управління — розглядаються дослідником в контексті сучасних досягнень і базуються на практичній управлінській діяльності. Науку державного управління автор визначає як суспільну науку про раціональну організацію апарату управління і найбільш ефективні засоби, форми і методи його роботи, які дозволяють досягати максимальних результатів за найменших затрат сил і ресурсів. Державне управління як нова наукова галузь має своє чітко окреслене об'єктно-предметне поле досліджень, а саме — один з основних видів діяльності держави здійснення виконавчої влади. Воно синтезує соціально-політичний, історичний, юридичний, соціологічний, економічний, психологічний підходи, не обмежуючись і не зливаючись при цьому з жодним із них. Державне управління — наука, що існує у поєднанні теоретичного (фундаментальні дослідження) і практичного (прикладні дослідження) аспектів. Вона вивчає різні види управлінської діяльності — від оптимізації праці державних службовців до розробки концептуальних напрямів модернізації державного управління.

Термін "державна політика у сфері освіти", або "державна освітня політика" почав використовуватися в науковій літературі 60 — 70-х років ХХ ст., коли в СРСР, США, державах Європи й у Японії освіта почала розглядатися як найважливіший фактор економічного розвитку й соціального прогресу, як сфера, що потребує особливої уваги на загальнодержавному рівні [4, с. 501]. Державні інституції почали цілеспрямовано формувати державну освітню політику, сталий перехід людства від індустріального до постіндустріального суспільства, раціоналізація професійної діяльності людини; посилення зв'язку виховання та освіти, культури й ос-

віти, ментальності й освіти як способу збереження та розвитку цивілізованості окремих держав; альтернативний характер розвитку самого освітнього процесу, його комплексність, системність і структурованість змістового та організаційного порядку необхідність забезпечення загальнолюдських потреб освітнянської діяльності, збагачення досвідом надання освітніх послуг; інформатизація громадського життя в цілому; інноваційний характер розвитку системи [1, с. 5]. З впливом цих об'єктивних обставин саме і пов'язане виникнення у 60—70-ті роки минулого століття освітньої політики сучасних держав.

У науковій та науково-популярній літературі дається кілька визначень поняття "державна освітня політика". Ось деякі з них: "державна політика у сфері освіти, наголошує В.М.Полонський, — це політика, в основі якої лежить принцип пріоритетності питань освіти, недопущення створення й діяльності політичних організацій і релігійних рухів у державних і муніципальних освітніх закладах, органах управління. Організаційною основою державної політики є програми розвитку освіти, що приймаються найвищим органом законодавчої влади" [3]. "Освітня політика — складова частина політики держави, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти" — таке визначення обґрунтовують В.Ж.Куклін, С.А.Беляков [6, с. 12]. "Освітня політика — це передусім політика, що забезпечує розвиток і функціонування системи освіти. Вона спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку" [2].

Нові завдання, які стоять перед Україною на сучасному етапі, вимагають докорінної зміни підходів до управління освітньою політикою на основі сучасних управлінських технологій. Теоретико-методологічний аналіз цих соціальних технологій в управлінні освітою ґрунтовно висвітлений у монографіях О.Л. Скідіна [9, с. 59]. У них розглядаються поняття і структури навчальних соціальних організацій, їх види, специфіка використання соціальних технологій в управлінні персоналом, міжгалузеву взаємодію у контексті трансформаційних процесів у сучасній системі освіти. Аналізуються сучасні підходи до соціологічної парадигми соціальних технологій, у тому числі концептуальні підходи до визначення цього поняття в процесах управління взагалі та управління соціальними навчальними організаціями зокрема, шляхів удосконалення управління освітою, управлінські впливи, класифікація управлінських технологій, взаємозв'язок інформаційних та організаційно-технічних аспектів управління.

Отже, саме поняття "державна освітня політика" передбачає, що суб'єктом її є державні органи регулювання освітнього процесу (органи законодавчої, виконавчої та судової влади, інститути громадянського суспільства). Водночас у сучасних політичних умовах суб'єктами державної освітньої політики виступають як регіональні структури управління освітою, так і міжнародні органи та установи, які здійснюють освітню політику на світовому рівні (наприклад: ЮНЕСКО, Міжнародний валютний фонд, ЄС, Міжнародний фонд відродження та ін.). Склад і компетенції органів та інституцій освітньої політики є специфічними для кожної держави. Об'єктами освітньої політики виступають власне самі національні системи освіти, офіційно закріплені в кожній державі, міжнародні зв'язки національних систем освіти, структурні елементи. Через неоднаковий рівень економічного розвитку в державах сучасного світу їх освітня політика спрямована на розвиток різних елементів системи освіти.

У розвинутих державах освітня політика є важливою частиною їх соціальної стратегії. Освіта й освітня політика, що спрямовує її розвиток, таким чином виходять на перший план у програмах державних реформ. Розвиток освіти в нашій державі непотрібно розглядати тільки стосовно потреб сучасного трансформуючого суспільства. Реформуван-

ня має проводитися в напрямі моделі нового століття й враховування як національних традицій культури й освіти, так і сучасних позитивних світових тенденцій розвитку освіти. На нашу думку, ці тенденції слід пов'язувати із сильною соціальною політикою держави в галузі освіти. Реальна пріоритетність освіти в цілому та вищої освіти як важливої її підсистеми має визначатися двома факторами: з одного боку — суспільством і державою, з іншого — освітнянською громадськістю. До того ж ці два фактори повинні взаємодіювати один одного.

Суспільство має розглядати освіту як національне багатство, вводити його до переліку основних пріоритетів, об'єктів першочергової підтримки тощо. Зі свого боку, освітнянська громадськість повинна зосередити увагу на розробці конструктивних та реальних пропозицій і програм щодо оновлення й розвитку системи вітчизняної освіти. Постановка питання саме в такій площині дасть змогу відбудувати національну систему освіти, підняти її престиж, забезпечити сталий розвиток держави.

ВИСНОВКИ

Вивчення процесів формування державної освітньої політики показує, що в загальному контексті політика може розглядатися як форми, завдання, зміст діяльності держави, утілення нею власних повноважень. Саме тому формування державної освітньої політики охоплює такі етапи: вироблення методів, засобів, форм діяльності; визначення принципів завдань; накреслення перспективних і найближчих цілей, що мають бути досягнуті в конкретний термін; добір та розстановка кадрів, здатних зрозуміти й виконати накреслені завдання; вибір організацій (інституцій), за допомогою яких здійснюватиметься діяльність і можуть бути досягнуті поставлені цілі. Ці позиції передбачають проведення аналізу конкретної ситуації, перегляд (добір) можливих варіантів розв'язання поставлених завдань.

Література:

1. Вища освіта і наука — найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку. Рішення колегії МОН України від 24. 04. 2005 // Інформ. зб. МОН України. — 2005. — № 13—14. — С. 3—16.
2. Журавський В.С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти // Прав. держава: щорічник наук. пр. — К., 2003. — Вип. 14. — С. 20—28.
3. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 13 грудня 1991 року, № 1977-XII // Урядовий кур'єр. — 1991. — 19 груд.
4. Закон України "Про вищу освіту" № 2984 від 17 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 20. — С. 506—536.
5. Карлов В. Державна політика України у сфері культури в контексті європейських інтеграційних процесів // Державне управління в умовах інтеграції в Європейський Союз. Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (2002, 29 травня, Київ). Гол. ред. В.І. Луговий. — К.: УАДУ, 2002. — Т. 2. — С. 132—135.
6. Куклін В.Ж., Беляков С.А. Системні аспекти образовательной политики и управление образованием // Университетское управление. — № 326. — С. 10—23.
7. Луговий В.І. Підсумки становлення та перспективи розвитку Української Академії державного управління при Президентів України // Вісн. УАДУ — 2000. — № 3. — С. 9—13.
8. Малиновський В.Я. Про об'єкт і предмет науки державного управління // Держава та регіони. — 2004. — № 1. — С. 64—67.
9. Скідін О. Л. Основи використання соціальних технологій в управлінні вищими закладами освіти: навч. посіб. — Запоріжжя: ЗДУ, 2003. — 277 с.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2009 р.